

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА**

ЗАЄЦЬ ІВАН ВІТАЛІЙОВИЧ

УДК [159.9:331.101.3]: [331.543:316.344.8]: 377.3

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО
СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Науковий керівник:

доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник
Ігнатович Олена Михайлівна,
завідувач відділу психології праці
Інституту педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна НАПН
України (м. Київ).

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук, професор
Турбан Вікторія Вікторівна,
завідувач лабораторії загальної
психології та історії психології імені
В. А. Роменця Інституту психології
імені Г. С. Костюка НАПН України
(м. Київ);

кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник
Вінник Наталія Дмитрівна,
старший викладач кафедри психології
особистості та соціальних практик
Інституту людини Київського
університету імені Бориса Грінченка
(м. Київ).

Захист відбудеться «28» грудня 2021 року о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.451.02 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, за адресою: 04060, м. Київ, вул. Берлінського 9, 5-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті www.ipood.com.ua та в бібліотеці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, за адресою: 04060, м. Київ, вул. Берлінського 9.

Автореферат розісланий «26» листопада 2021 р.

Т.в.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Радзімовська О.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Процес професійного становлення особистості за його об'єктивно-суб'єктивним змістом є надзвичайно складним та привертає увагу науковців як багатоплановий предмет психолого-педагогічних досліджень. Незважаючи на широку розробленість проблеми, завдання дослідження психологічних особливостей професійного становлення, включаючи аналіз процесів вибору професії, професійного (професійно-технічного) навчання, виробничої діяльності є актуальним не тільки у зв'язку з їх особистісною та соціальною значущістю, але й у зв'язку з постійним розвитком, зміною соціально-економічних умов, в яких такі процеси відбуваються. Наслідками професійного становлення у змінних умовах може бути дезадаптація особистості, конфлікти, зниження ефективності навчання, кризи цінностей, професійного вибору, мотиваційного вакууму (Г. Балл, О. Бондарчук, Н. Вінник, О. Власова, О. Ігнатович, М. Марусинець, Е. Помиткін, В. Турбан, В. Рибалка).

Проблему мотивації професійного становлення особистості ретельно розроблено багатьма вітчизняними та зарубіжними дослідниками у таких аспектах, як: положення теорії самодетермінації та внутрішньої мотивації (Е. Десі, Х. Хекхаузен та ін.), теорія самоефективності (А. Бандура), теорія самоактуалізації (А. Маслоу); загальні положення мотиваційних концепцій (О. Леонт'єв, М. Магомет-Емінов та ін.); концептуальні засади професійної орієнтації та професійного розвитку майбутнього фахівця (Н. Литвинова, В. Синявський, Б. Федоришин та ін.).

Разом з тим, на сучасному етапі суспільно-економічного розвитку, зокрема в умовах швидкоплинного розвитку технологій, проведення освітніх реформ, виникнення екологічних криз та епідемічної загрози, особливу увагу науковців, працівників органів управління професійною (професійно-технічною) освітою, керівників і педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, привертає пошук шляхів заохочення особистості до навчання, оволодіння професією, активної участі у виробничій діяльності та діяльності у сфері послуг. У такому контексті психологічні особливості мотивації професійного становлення особистості, пов'язані з безпечним соціальним середовищем її розвитку й психологічним благополуччям, стають важливими умовами якості професійної (професійно-технічної) освіти, що і зумовило вибір теми дисертаційного дослідження *«Психологічні особливості мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження пов'язане з напрямами наукової роботи відділу психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, зокрема з темою *«Психологія професійної орієнтації в системі педагогічної освіти»*, РК № 0111U002606, 2014-2016 рр.

Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол № 1 від 05 січня 2015 року).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й емпірично дослідити психологічні особливості мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників.

Відповідно до мети, сформульовано такі **завдання дослідження:**

1. Виокремити провідні наукові підходи до проблеми мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників у вітчизняній та зарубіжній літературі.

2. Розробити структурно-функціональну модель мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників.

3. Визначити психологічні особливості мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників.

4. Розробити та апробувати програму розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників.

Об'єкт дослідження: процес професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників.

Предмет дослідження: психологічні особливості мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників.

Для розв'язання окреслених завдань та досягнення поставленої мети використано такі **методи дослідження:** *теоретичні* – теоретичний аналіз, узагальнення та систематизація наукових підходів, моделювання різноманітних аспектів досліджуваної проблеми, обґрунтування теоретичних засад дослідження; *емпіричні* – анкетування, тестування, психологічний експеримент (констатувальний, формувальний).

Для визначення компонентів, особливостей та рівнів розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників використовувалися психодіагностичні методики. Зокрема для дослідження: *а) формування професійних намірів – мотивів професійного вибору:* анкета «Професійна обізнаність» І. Заєць; методика Дж. Голланда «Професійна спрямованість особистості»; *б) професійного навчання – мотивів навчальної діяльності:* методика «Мотиви вибору професії» Р. Овчарова; методика «Вивчення мотивів навчальної діяльності» А. Реан, В. Якунін, в модифікації Н. Бадмаєвої; *в) професійної адаптації – мотивів професійної діяльності:* методика «Мотиви досягнення та уникнення невдач»; *г) професійної реалізації – мотивів особистісно-професійного саморозвитку:* методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича; «Самоактуалізаційний тест» Е. Шострома; *математично-статистичні методи:* методи первинної статистики, X^2 – критерій для порівняння результатів між експериментальною та контрольною групами, G – критерій знаків для оцінювання статистичної значущості динаміки результатів окремо в експериментальній і контрольній групах.

Організація та експериментальна база дослідження. На різних етапах дослідженням було охоплено 228 учнів Міжрегіонального центру професійної

перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців м. Хорол Полтавської області та ПТУ №46, с. Лазірки Полтавської області за професіями: «тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» (8331), «слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування» (7233), «водій автотранспортних засобів» (8322), «кухар» (5122).

Наукова новизна і теоретичне значення дисертаційного дослідження полягають в тому, що:

вперше: використано інтегрований підхід до проблеми мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників; розроблено структурно-функціональну модель мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників та визначено психологічний зміст її структури; розроблено анкету «Професійна обізнаність»; теоретично обґрунтовано та апробовано програму розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників;

поглиблено знання про мотивацію професійного становлення особистості та специфіку її проявів у майбутніх кваліфікованих робітників; психологічні особливості успішного професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників;

подальшого розвитку дістали: положення про вдосконалення професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників на засадах розвитку їх мотивації; психодіагностичний інструментарій, щодо виявлення психологічних особливостей мотивів професійного становлення особистості.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що фактичні матеріали, теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження можуть бути корисними для педагогічних працівників закладів професійної професійно-технічної освіти у профорієнтаційній роботі, щодо розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників. Створений та апробований в роботі психодіагностичний інструментарій може бути використаним для моніторингу рівнів розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників, а розроблену та впроваджену програму розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників – у професійній підготовці зазначеної категорії майбутніх фахівців. Також матеріали дисертаційного дослідження можуть бути застосовані у роботі психологів, викладачів та майстрів закладів профтехосвіти.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Міжрегіонального центру професійної перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців м. Хорол Полтавської області; (довідка № 01-05\134 від 18 квітня 2019 р.); ПТУ №46, с. Лазірки Полтавської області (довідка № 405 від 12 червня 2020 р.); ПТУ №44 м. Миргород Полтавської області (довідка №181 від 4 березня 2021 р.).

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження оприлюднено в публікаціях автора, у доповідях на науково-практичних масових заходах різного рівня зокрема:

міжнародних конференціях – VII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання (Київ, 2014); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в контексті подолання кризи ринку праці» (Київ, 2015); X Міжнародна науково-практична конференція «Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень» (Київ, 2015); IV Міжнародна науково-практична конференція «Наукова школа академіка І.А. Зязюна у працях його соратників та учнів» (Харків, 2018); X Міжнародна науково-практична конференція «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2019); *всеукраїнських конференціях* – Всеукраїнська науково-практична конференція «Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій» (Київ, 2018); Всеукраїнська науково-практична конференція «Психолого-педагогічний супровід професійного розвитку педагогічних працівників: стан і перспективи» (Київ, 2018); V Всеукраїнська науково-практична конференція молодих учених «Перспективи розвитку сучасної психології» (Переяслав-Хмельницький, 2020); *психолого-педагогічних читаннях* – Всеукраїнські психолого-педагогічні читання, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича «Професійна орієнтація: стан і перспективи розвитку» (Київ, 2014-2021); *вебінарах* – «Профорієнтація дітей покоління Z» (Київ, 2020); «Профорієнтаційна діагностика як мистецтво сучасного психолога» (Київ, 2020).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 10 наукових працях, серед них: 3 статті у наукових фахових виданнях України; 1 стаття у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Європейського Союзу (Чеська Республіка); 6 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 264 найменувань, додатків. Дисертація містить 16 таблиць та 14 рисунків на 32 сторінках. Основний зміст дисертації викладено на 168 сторінках, загальний обсяг – 225 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Вступ містить обґрунтування актуальності проблеми дослідження та обраного напрямку дисертаційної роботи, розкриває її об'єкт, предмет, основну мету, завдання, теоретико-методологічні підходи та методики дослідження. Викладено наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи. Наведено відомості про апробацію результатів дослідження та публікації за темою дисертації.

У першому розділі роботи – **«Теоретичні основи дослідження мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників»** –

виокремлено провідні наукові підходи до проблеми розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників, визначено провідні в ієрархічній системі мотиви залежно від етапів розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників.

За результатами теоретичного аналізу літератури виокремлено основні підходи до проблеми мотивації професійного становлення особистості: процесуальний, діяльнісний, особистісний, системний. Процесуальний підхід (Б. Скіннер, В. Врум, Л. Портер) дозволяє тлумачити професійне становлення як довготривалий, динамічний, багатоступеневий процес, що містить в собі кілька основних стадій: формування професійних намірів; професійне навчання; професійну адаптацію; часткову або повну реалізацію особистості в праці за фахом. Основи діяльнісного підходу до розвитку мотивації професійного становлення особистості були закладені у працях С. Рубінштейна, О. Леонтьєва. Концептуальна ідея діяльнісного підходу полягає в тому, що діяльність полімотивована, тобто професійне становлення особистості як цілісний діяльнісний процес підтримується багатьма мотивами, провідну роль у якому відіграють діялісно-процесуальні і діялісно-результативні мотиви. Так, за думкою А. Маркової до таких мотивів можна віднести мотиви розуміння призначення професії; мотиви професійної діяльності; мотиви професійного спілкування (мотиви престижу професії в суспільстві, соціальної співпраці в професії, міжособистісного спілкування в професії); мотиви прояву особистості у професії (мотиви розвитку і самореалізації особистості та розвитку індивідуальності у професії. Особистісний підхід (І. Бех, Л. Божович, Н. Лейтес, К. Платонов, В. Рибалка) надає можливість розглядати розвиток мотивації професійного становлення як процес усвідомлення себе особистістю, суб'єктом професійної діяльності, що передбачає оцінку власних індивідуально-психологічних особливостей, співвідношення своїх можливостей та психологічних вимог професії, своєї ролі в системі соціальних відносин, а також відповідальності за успішне виконання діяльності та реалізацію своїх можливостей. У контексті системного підходу мотивація розглядається як системоутворювальний компонент професійного становлення особистості. Так, О. Бодальов, Е. Зеєр, Є. Клімов та ін. вважають, що цей компонент виконує спонукальну, спрямовальну, регулювальну функції, визначає спрямованість активності людини у професійній поведінці, а також її орієнтації на смисложиттєві та професійні цінності. Представники системного підходу розглядають мотивацію професійного становлення як складну ієрархічно структуровану систему, яка охоплює професійні потреби, покликання, професійні наміри й очікування, професійні інтереси, прагнення, цілі, смисли, установки, ціннісні орієнтації, готовність до професійної діяльності, професійну спрямованість, а також задоволеність професійною діяльністю.

Теоретичні засади системного, діялісного, особистісного, процесуального підходів, а також концепція професійного становлення особистості, що пояснює особливості розвитку мотивів на різних етапах

професійного становлення особистості (Т. Кудрявцев), стали вихідними для створення структурно-функціональної моделі мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників. У змісті розробленої структурно-функціональної моделі відображені етапи мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників, а також мотиви, що є провідними на різних етапах професійного становлення в ієрархічній мотиваційній системі особистості (рис.1).

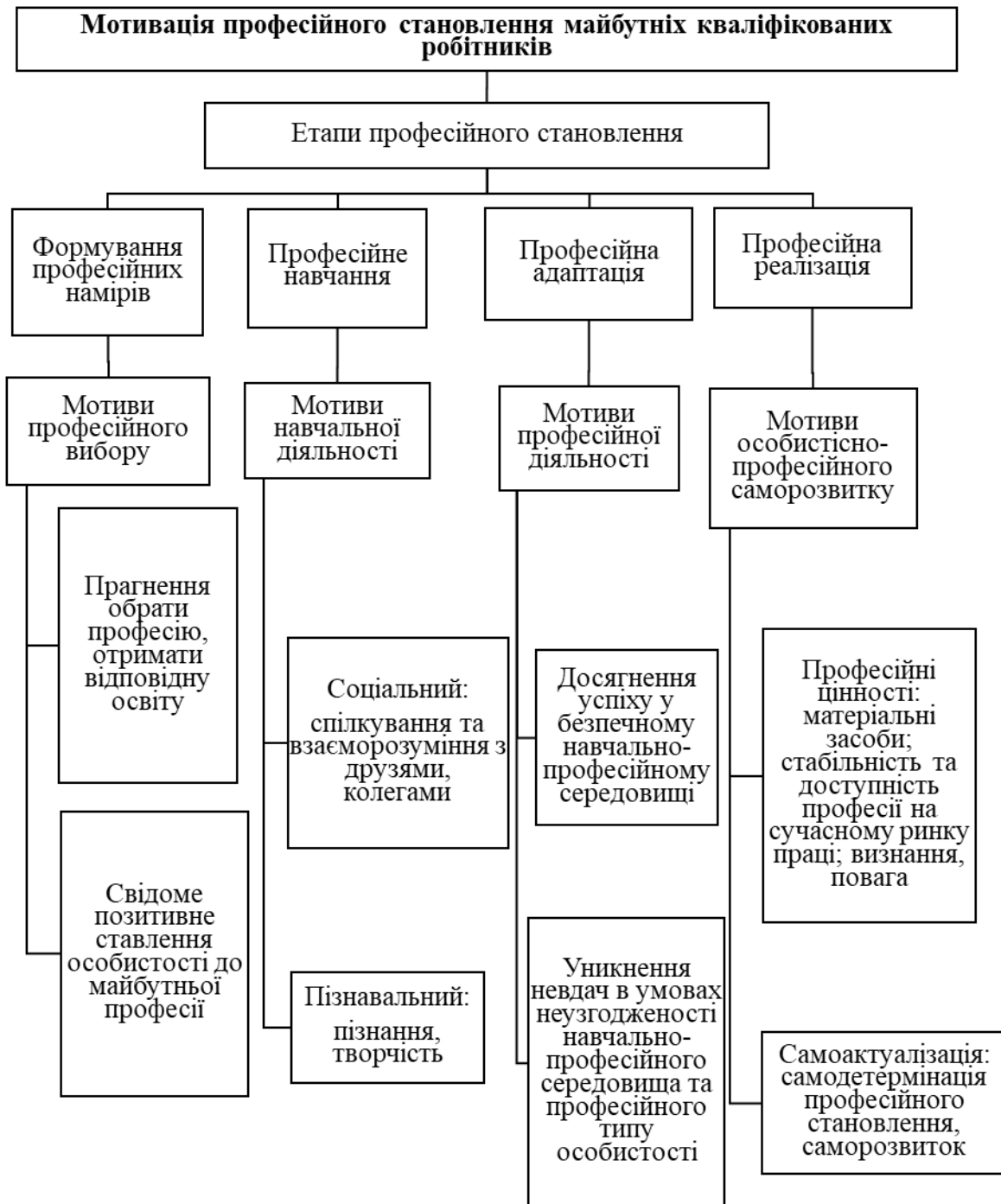

Рис. 1. Структурно-функціональна модель мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників

Мотивація професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників розглядається як складне психічне утворення, що виникає, розвивається і виявляється на різних етапах: формування професійних намірів; професійного навчання; професійної адаптації; реалізації особистості у праці за фахом.

На етапі формування професійних намірів провідну функцію виконують мотиви професійного вибору, серед яких прагнення особистості обрати професію у відповідній сфері діяльності, отримати згідно з обраною спеціальністю необхідну освіту, а також свідоме позитивне ставлення особистості до обраної сфери професійної діяльності. Мотиви навчальної діяльності, серед яких нами виокремлено соціальний та пізнавальний, стають провідними на етапі професійного навчання.

На етапі професійної адаптації домінуючу функцію виконують мотиви професійної діяльності, серед яких нами визначені мотиви досягнення успіху та уникнення невдач. Мотиви особистісно-професійного саморозвитку, до яких віднесено самоактуалізацію та професійні цінності, виконують провідну функцію на етапі професійної реалізації.

Розглядаючи успішність професійного становлення особистості як результат її адекватного професійного вибору, професійного навчання, адаптації до професійної діяльності і професійної реалізації, відповідно до змісту розробленої структурно-функціональної моделі визначено критерії рівнів розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників. Критеріями низького рівня розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників є перевага мотивів власного благополуччя, відсутність прагнення до спільної діяльності; невизначеність в професійному виборі, перевага соціального мотиву у професійному навчанні або відсутність пізнавального мотиву, вираженість мотиву уникнення невдач, відсутність прагнення до самоактуалізації; неадекватне уявлення про перспективи особистісно-професійного розвитку, недостатня вираженість ознак особистісної зрілості. Критеріями середнього рівня розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників є інтерес до спільної діяльності заради можливості задовольнити власні домагання; наявність протиріч у професійному виборі, прагнення до професійної сфери діяльності з недостатньо чіткими мотиваційними установками на здобуття професії при побудові мети професійного становлення; труднощі у визначенні мети особистісно-професійного розвитку та засобів її реалізації, невираженість полюсів соціального та пізнавального мотивів, мотивів досягнень та уникнення невдач, а також недостатній рівень вираженості основних якостей зрілої особистості та прагнення до самоактуалізації. Критеріями високого рівня розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників є прагнення до лідерства при достатній мірі вираженості пізнавального мотиву, мотиву досягнень, прагнення до самоактуалізації; адекватна самооцінка та усвідомлення своїх якостей і вимог професії, вміння зіставити їх та поставити перед собою завдання з особистісно-професійного

саморозвитку; сформована ціннісно-смилова основа професійного становлення, відповідальність за досягнення результатів у професійному навчанні та професійній діяльності; впевненість у потребі особистісно-професійного самовдосконалення.

Отже, аналіз підходів до проблеми дисертаційного дослідження дозволив констатувати, що в сучасній психологічній науці існують два глобальних аспекти теоретичних уявлень про мотивацію професійного становлення особистості: змістовний, в якому акцент зроблено на виявленні та вивченні внутрішніх потреб, мотивів, і процесуальний, в якому розкриваються закономірності організації ієрархічної мотиваційної системи з урахуванням взаємодії мотивів з іншими процесами – сприйманням, пізнанням, комунікацією. У контексті інтегрованого підходу мотивація професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників є багатокomпонентним, багаторівневим, ієрархізованим динамічним конструктом структурно-процесуального характеру, що формується та розвивається на підставі реалізації потреб особистості, зокрема: у безпечному навчально-професійному середовищі; матеріальних засобах; стабільності та доступності професії на сучасному ринку праці; спілкуванні та взаємопорозумінні з друзями, колегами; визнанні, повазі особистості, а також престижності самої професії; пізнанні, творчості, саморозвитку.

У другому розділі – **«Експериментальне вивчення мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників»** – обґрунтовано вибір діагностичного інструментарію для виявлення рівнів розвитку та особливостей мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників, представлені результати констатувального етапу дослідження та їх кількісно-якісний аналіз.

В емпіричному дослідженні взяли участь 228 майбутніх кваліфікованих робітників, серед яких: вступники – 57 осіб (14-16 років); здобувачі освіти: 1 курсу навчання – 57 осіб (17-18 років), 2-3 курсів навчання 57 осіб (19-20 років); здобувачі освіти 2-4 курсів заочної форми навчання, які працюють за фахом – 57 осіб (21 та більше років).

Результати анкетування, щодо мотивів вибору професії вступників до закладів професійної (професійно-технічної) освіти дозволили констатувати, що більшість з них (62%) мають низькі або недостатньо сформовані рівні загальноосвітніх та професійних інтересів, а також професійної обізнаності щодо специфіки обраної професії. Це свідчить про низький рівень усвідомленості ними здійсненого професійного вибору, невизначеність у прагненні особистості обрати професію, отримати необхідну освіту, а також відсутність у цієї частини досліджуваних вступників позитивного ставлення особистості до обраної сфери професійної діяльності. Середній рівень сформованості загальноосвітніх і професійних інтересів, а також професійної обізнаності щодо специфіки обраної професії мають (20%) вступників, які відрізнялися недостатніми рівнями усвідомленості здійсненого ними професійного вибору та позитивного ставлення до обраної ними сфери

професійної діяльності, наявністю в них бажання обрати професію і отримати необхідну освіту. Сформованість загальноосвітніх і професійних інтересів та професійної обізнаності щодо специфіки обраної професії на високому рівні, що виявляється в усвідомленості професійного вибору, прагненні особистості обрати професію і отримати необхідну освіту, позитивному ставленні до обраної сфери професійної діяльності, показали (18%) вступників до закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Емпіричні показники психологічних особливостей професійної спрямованості засвідчили неузгодженість між професійними перевагами, професійним типом особистості та професійним середовищем досліджуваних. Зокрема, констатовано, що у значної частини досліджуваних виражений вище середнього рівня соціальний тип. На середньому рівні виражені такі професійні типи як: реалістичний, артистичний. В меншій мірі виражені підприємницький, інтелектуальний та конвенційний професійні типи. Переважаючи професійні типи здобувачів ПТО: соціальний – 64%; артистичний – 48%; реалістичний – 42%; підприємницький – 36%; інтелектуальний – 25%; конвенційний – 18%. Домінуючим серед досліджуваних виявлений соціальний тип особистості. Це означає, що досліджувані виявили низький рівень вираженості професійних інтересів, отримані дані виступають показником відсутньої вибіркової, не усвідомленої і тому не підтвердженої практичною діяльністю, спрямованості особистості на навчання у обраній професійній галузі. Крім того, низький рівень прояву інтересів визначає відсутність у здобувачів освіти знань та особистісного досвіду відносно професії, яку вони обрали для навчання.

Результати дослідження мотивів професійного самовизначення показали, що на вибір професії впливають: внутрішні індивідуально-значимі мотиви (26%); зовнішні негативні мотиви (18%); внутрішні соціально-значимі мотиви (9%); зовнішні позитивні мотиви (47%).

Результати дослідження мотивації професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників показали, що: комунікаційні мотиви властиві для 18% досліджуваних; мотиви творчої самореалізації – 6%; пізнавальні мотиви – 8%; мотиви престижу – 4%; соціальні мотиви – 17%; професійні мотиви – 11%; мотиви уникнення невдач – 36%. Такі результати засвідчують, що пізнавальний та соціальний мотиви мають низький рівень вираженості у досліджуваних, а провідним мотивом навчальної діяльності майбутніх кваліфікованих робітників є мотив уникнення невдач.

Результати дослідження рівнів розвитку та особливостей мотивів досягнення та уникнення невдач розподілилися наступним чином: мотив уникнення невдач – 78%; Мотив досягнення – 22%. Головні характерні особливості обстежуваних груп – це переважання мотиву уникнення невдач. Це означає, що серед досліджуваних більшість відрізняється орієнтованістю на уникнення завдань, які є складними та вимагають зусиль, спрямованих на подолання труднощів.

Результати дослідження ціннісних орієнтацій майбутніх кваліфікованих робітників відрізняються у юнаків та дівчат. Гендерні відмінності виявилися в

ситуаціях пояснення того або іншого вибору. Так, у юнаків більше ускладнень виникало при поясненні вибору термінальних цінностей, а у дівчат – інструментальних. Юнаки більш орієнтуються на засоби досягнення цілей, вибору значимого способу поведінки. Дівчата, переважно, орієнтовані на кінцеві цілі та вбачають саме в них сенс свого існування. Тобто юнаки виявилися більш прагматичними й практичними, ніж дівчата. Найбільш важливою цінністю-ціллю досліджувані юнаки вважають «здоров'я», а дівчата – «любов». На другому місці за важливістю виявилися цінності-цілі «матеріально забезпечене життя». На третьому місці – цінність-ціль «свобода» – у юнаків і цінність-ціль «цікава робота» – у дівчат. З найменшим «рейтингом» у юнаків виявилися термінальні цінності «творчість» і «щастя інших, людства в цілому», а у дівчат «щастя інших, людства в цілому» та «пізнання навколишнього світу, інтелектуальний розвиток». У групі інструментальних цінностей найбільш значущими у юнаків виявилися цінності «незалежність» та «освіченість». У дівчат – «освіченість» та «акуратність». Найменш значущими цінностями у юнаків виступили інструментальні цінності «високі запити» та «непримиренність до недоліків у собі й інших». У дівчат – «широта поглядів» і «толерантність». Отже, у цілому юнаки більше орієнтуються на засоби досягнення цілей (інструментальна ціннісна орієнтація), а дівчата на кінцеві цілі (термінальна ціннісна орієнтація). Водночас, у юнаків і дівчат була виявлена емпірична заниженість оцінок суспільно бажаних цінностей («щастя інших, людства в цілому», «суспільне визнання», «високі запити», «непримиренність до недоліків у собі й інших», «толерантність») та «цінності творчості» й «широта поглядів», а також спостерігалася підвищена оцінка індивідуалістичних цінностей («матеріально забезпечене життя», «свобода», «щасливе сімейне життя», «освіченість», «незалежність»).

Результати дослідження компоненту професійної самоактуалізації розподілилися наступним чином: шкала ціннісних орієнтацій – 54%; шкала самоповаги – 56%. Разом з тим, досліджувані характеризуються невираженим виявом основних характеристик зрілої особистості, недостатньо сформованою спрямованістю життя в теперішньому часі та в реальних умовах; схильністю бути під впливом інших людей; відносним усвідомленням цінностей самоактуалізації – істини, добра, краси, справедливості; недостатністю впевненості в собі, самоповаги і самоприйняття; невисокою спрямованістю на цілісне сприйняття світу, встановлення контактів і творчого ставлення до свого життя.

Отже, мотивація професійного становлення є однією з умов успішної адаптації та розвитку особистості майбутнього кваліфікованого робітника до професійного (професійно-технічного) навчання, що створює її внутрішню готовність ставити і досягати цілей майбутньої професійної діяльності, долати труднощі, самоудосконалюватися і самореалізовуватися. Виявлені психологічні особливості мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників зумовлені як сукупністю взаємопов'язаних особистісних параметрів, так і умовами безпечного освітнього середовища. У такому контексті

сформованість та ієрархічність системи мотивів професійного становлення майбутнього кваліфікованого робітника визначається здатністю особистості визначати хід власного життя, керуючись рішеннями, що ґрунтуються на власних цінностях, поглядах і переконаннях, а не ситуативними чи зовнішніми чинниками. Така здатність зумовлює зростання автономності особистості, аутентичності, цілісності власного Я, осмисленості власного життя, задоволеності самореалізацією у процесі професійного становлення.

У третьому розділі – **«Розвиток мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників»** – визначено, умови проведення й мету формувального експерименту, спрямованого на розвиток мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників; здійснено кількісний та якісний аналіз результатів формувального впливу розробленої й апробованої програми розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників.

При проведенні формувального експерименту первинні дослідницькі пошуки були спрямовані на з'ясування психологічних умов, які забезпечують розвиток мотивації професійного становлення особистості. Такими умовами виступили: усвідомленість професійного вибору, виражений пізнавальний мотив навчальної діяльності, мотив досягнення, прагнення до самоактуалізації; адекватна самооцінка та усвідомлення своїх якостей і вимог професії, вміння зіставити їх та поставити перед собою завдання з особистісно-професійного саморозвитку; сформована ціннісно-смилова основа професійного становлення, відповідальність за досягнення результатів у професійному навчанні та професійній діяльності; впевненість у потребі особистісно-професійного самовдосконалення. Для створення таких умов у закладах професійної (професійно-технічної) освіти було розроблено, апробовано й впроваджено у процес професійної підготовки програму розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників, мета якої полягала в актуалізації й розвитку таких мотивів, як: самоствердження, пізнавальний, соціальний, досягнення, саморозвитку. Тематичні напрями програми реалізуються за допомогою здійснення організаційних психолого-педагогічних форм роботи: лекційні і практичні заняття, груповий тренінг, індивідуальне психологічне консультування. Формами проведення практичних занять стали інформаційні, аналітичні, групові та індивідуальні бесіди, психологічний моніторинг. Зміст ситуацій розвитку складали активні тренінгові вправи, практичне освоєння знань і просвітницькі, інформаційні заняття.

Апробацію програми розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників проведено протягом 2014-2016 років на базі Хорольського училища професійної перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців. У дослідженні взяли участь 54 учні ПТО, з яких 28 склали експериментальну групу і 26 – контрольну.

Порівняльний аналіз результатів діагностичних зрізів до і після формувального експерименту в експериментальній групі **дозволив** зафіксувати

статистично значущі відмінності ($p < 0,01$), які відображають зниження кількості здобувачів з низьким (з 62% до 35%) та підвищення кількості учасників експерименту з високим (з 12% до 38%) рівнями розвитку мотивації професійного становлення.

Щодо контрольної групи, то за результатами першого та другого зрізів констатовано незначну розбіжність між даними які не є статистично значущими та в цілому не змінюють ситуацію, щодо розвитку мотивації професійного становлення (табл.1).

Таблиця 1.

Розподіл досліджуваних експериментальної та контрольної груп за рівнями розвитку мотивації професійного становлення до та після формульовального експерименту

Рівень розвитку	Групи, кількість досліджуваних у %			
	До формульовального експерименту (I зріз)		Після формульовального експерименту (II зріз)	
	Контрольна група	Експериментальна група	Контрольна група	Експериментальна група
Низький	60	62	38,5	8*
Середній	32	32	50,0	60*
Високий	8	6	11,5	32*

*- відмінності статистично значущі на рівні $p \leq 0,05$

Так, якщо на початку формульовального експерименту високий рівень мотивації професійного становлення було виявлено лише в 6 % учасників експериментальної групи, то після формульовального експерименту їх стало уже 32%. Натомість кількість досліджуваних експериментальної групи з низьким рівнем мотивації професійного становлення зменшилась з 62% до 8%. Разом з тим у контрольній групі статистично значущу динаміку рівнів, показників, складових не зафіксовано.

Зазначимо, що за G-критерієм знаків були виявлені статистично значущі відмінності у показниках мотивації професійного становлення, а також у їх складових в учасників експериментальної групи.

За результатами порівняльного аналізу рівнів розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників до та після проведення формульовального експерименту було здійснено розподіл показників досліджуваних експериментальної та контрольної груп за рівнями розвитку складових мотивації професійного становлення (табл. 2).

Розподіл досліджуваних експериментальної та контрольної груп за рівнями розвитку складових мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників до та після формувального експерименту

Рівні розвитку	Результати до (I зріз) та після (II зріз) формувального експерименту	Групи, кількість досліджуваних у %							
		Мотиви професійного вибору		Мотиви навчальної діяльності		Мотиви професійної діяльності		Мотиви особистісно-професійного саморозвитку	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Низький	До	37,3	41,7	58,4	52,2	55,3	57,2	48,3	51,3
	Після	38,5	16,2*	48,5	12,4*	52,5	22,4*	46,1	24,4*
Середній	До	41,4	40,2	32,4	34,3	35,4	30,3	40,4	36,5
	Після	50,0	51,4*	40,0	55,2*	38,0	45,4*	41,7	41,1*
Високий	До	19,3	18,1	9,2	13,5	9,3	12,5	11,3	12,2
	Після	11,5	32,4*	11,5	32,4*	9,5	32,2*	10,2	34,5*

* - відмінності статистично значущі на рівні $p \leq 0,05$

Після формувального експерименту в учасників експериментальної групи між результатами першого та другого зрізів були зафіксовані статистично значущі відмінності ($p \leq 0,05$) у рівнях розвитку мотивів: 1) професійного вибору, що засвідчено збільшенням кількості досліджуваних з високим рівнем розвитку зазначеного мотиву з 18,1% до 32,4% та зменшенням - з низьким рівнем - з 41,7% до 16,2% 2) навчальної діяльності, про що свідчить збільшення кількості досліджуваних з високим рівнем розвитку такого мотиву з 13,5% до 32,4% та зменшення - з низьким рівнем - з 52,2% до 12,4%; 3) професійної діяльності, що підтверджується збільшенням кількості досліджуваних з високим рівнем розвитку - з 12,5% до 32,2% та зменшенням - з низьким рівнем - з 57,2% до 22,4%; 4) особистісно-професійного саморозвитку, що засвідчено збільшенням кількості досліджуваних з високим рівнем розвитку - з 12,2% до 34,5% та зменшенням - з низьким рівнем - з 51,3% до 24,4%.

У контрольній групі за результатами першого та другого зрізів констатовано незначні розбіжності, які в цілому не позначаються на рівнях розвитку мотивації професійного становлення.

У цілому в процесі здійснення формульованого експерименту збільшилася кількість майбутніх кваліфікованих робітників з високим рівнем розвитку мотивації професійного становлення та зменшилась кількість досліджуваних з низьким рівнем її розвитку. Досліджувані експериментальної групи після здійсненого щодо них формульованого впливу стали відрізнятися вищими рівнями: адаптації до професійного (професійно-технічного) навчання; внутрішньої готовності ставити і досягати цілей в цьому процесі; здатності долати труднощі; прагнення до саморозвитку, які забезпечують психологічне благополуччя особистості у безпечному навчально-професійному середовищі, сприяють задоволеності змістом навчально-професійної діяльності, ціннісному ставленню до неї особистості, навчально-професійним здобуткам, а також створюють основу щодо успішного виконання особистістю завдань на різних етапах професійного становлення – від професійного вибору, професійного (професійно-технічного) навчання до професійного розвитку в праці.

Отже, розроблена та реалізована в експериментальній групі програма «Розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників» сприяла розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників. Аналіз результатів впровадження цієї програми показав її результативність та ефективність, а також можливість її використання у процесі професійного (професійно-технічного) навчання майбутніх кваліфікованих робітників.

ВИСНОВКИ

Узагальнення отриманих у дисертаційному дослідженні результатів дозволило сформулювати такі висновки:

1. Використання у дисертаційному дослідженні інтегрованого підходу ґрунтується на вихідних теоретичних уявленнях про мотивацію професійного становлення особистості: змістовного, в якому акцент зроблено на виявленні та вивченні внутрішніх потреб, мотивів, і процесуального, в якому розкриваються закономірності організації ієрархічної мотиваційної системи з урахуванням взаємодії мотивів з іншими процесами – сприйманням, пізнанням, комунікацією. Сформульовано поняття «мотивація професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників» як багатоконпонентний, багаторівневий, ієрархізований динамічний конструкт структурно-процесуального характеру, що формується та розвивається на підставі реалізації потреб особистості: у безпечному навчально-професійному середовищі; матеріальних засобах; стабільності та доступності професії на сучасному ринку праці; спілкуванні та взаємопорозумінні з друзями, колегами; визнанні, повазі особистості, а також престижності самої професії; пізнанні, творчості, саморозвитку.

2. Теоретичні засади системного, діяльнісного, особистісного, процесуального підходів, а також концепція професійного становлення особистості, що пояснює особливості розвитку мотивів на різних етапах

професійного становлення особистості, стали вихідними для створення структурно-функціональної моделі мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників. У змісті розробленої структурно-функціональної моделі відображені етапи мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників, а також мотиви, що є провідними на різних етапах професійного становлення в ієрархічній мотиваційній системі особистості. Мотивація професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників розглядається як складне психічне утворення, що виникає, розвивається і виявляється на різних етапах: формування професійних намірів; професійного навчання; професійної адаптації; реалізації особистості в праці за фахом.

3. Психологічні особливості мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників у вищих своїх виявах полягають: в успішній адаптації та розвитку особистості майбутнього кваліфікованого робітника до професійного (професійно-технічного) навчання; у внутрішній готовності майбутніх кваліфікованих робітників ставити і досягати цілей майбутньої професійної діяльності, долати труднощі; прагненні самовдосконалюватися і самореалізовуватися.

Виявлені психологічні особливості мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників зумовлені як сукупністю взаємопов'язаних особистісних параметрів, так і умовами безпечного освітнього середовища. У такому контексті сформованість та ієрархічність системи мотивів професійного становлення майбутнього кваліфікованого робітника визначається здатністю особистості визначати хід власного життя, керуючись рішеннями, що ґрунтуються на власних цінностях, поглядах і переконаннях, а не ситуативними чи зовнішніми чинниками. Така здатність зумовлює зростання автономності особистості, аутентичності, цілісності власного Я, осмисленості власного життя, задоволеності самореалізацією в процесі професійного становлення.

4. Ефективність розробленої, апробованої й впровадженої в процес професійної підготовки програми розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників полягає у підвищенні рівнів усвідомленості професійного вибору, пізнавального мотиву навчальної діяльності, мотиву досягнення, прагненні до самоактуалізації; формуванні адекватної самооцінки, усвідомленні своїх якостей і вимог професії, вмінні ставити перед собою завдання з особистісно-професійного саморозвитку; становленні системи професійних цінностей та смислів, формуванні відповідальності за досягнення результатів у професійному навчанні, прагненні до самовдосконалення.

Тематичні напрями навчально-розвивальної програми реалізовані за допомогою здійснення організаційних психолого-педагогічних форм роботи: лекційні і практичні заняття, груповий тренінг, індивідуальне психологічне консультування.

Отримані дані не вичерпують усіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективу подальших наукових розвідок ми вбачаємо у дослідженні психологічних основ профорієнтаційного інжинірингу – створення індивідуально-особистісних професійних конструкцій, зокрема робітничих професій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Заєць І.В. (2020). Теоретичний аналіз проблеми мотивації особистості в психологічній науці. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 14 (5): 64-74*, Київ; Ніжин: ПП Лисенко.

2. Заєць І. (2021). Психологічні особливості мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників. *Мультидисциплінарний міжнародний журнал Věda a perspektivy, série Psychologie №2 (2): 170-181*. Praha, České republiky: Mezinárodní Ekonomický Institut.

3. Заєць І.В. (2021). Структурні складові мотивації професійного становлення здобувачів професійно-технічної освіти. *Наукові перспективи, 10 (16): 378-390*, Київ: Наукові перспективи.

4. Заєць І.В. (2021). Концепції професійного становлення учнівської молоді в контексті психолого-педагогічних досліджень. *Перспективи та інновації науки, серія «Психологія» №3(3): 241-254*, Київ: Наукові перспективи.
<http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/556/559>

Наукові праці які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

5. Заєць І.В. (2011). Науково-методичне забезпечення профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в загальноосвітніх навчальних закладів: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення» (с. 48-57). Київ: ІПК ДСЗУ.

6. Заєць І.В. (2014). Психологічні засади мотивації професійного становлення учнів ПТНЗ: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності» (Ч. 1, с. 40-47). Київ: ІПК ДСЗУ.

7. Заєць І.В. (2014). Психологічні особливості мотивації професійного становлення учнівської молоді: Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції пам'яті академіка І.А. Зязюна «Інноваційна педагогічна освіта: проблеми, реалії і перспективи» (с. 123-125). Кременчук: ПП Щербатих О.В.

8. Заєць І.В. (2015). Психологічні особливості підготовки педагогічних працівників до профорієнтаційної роботи в професійно-технічних навчальних закладах: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної

конференції «Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення у контексті подолання кризи ринку праці» (с. 112-119). Київ: ІПК ДСЗУ.

9. Заєць І.В. (2018). Діагностичне забезпечення психологічного супроводу професійного самовизначення старшокласників. *«Профорієнтація: стан і перспективи розвитку»*: Збірник матеріалів VIII психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича (с. 31-35). Київ: ДКС «Центр».

10. Заєць І.В. (2020). Професійна орієнтація: актуальність в наш час та перспективи майбутнього *«Профорієнтація: стан і перспективи розвитку»*: Збірник матеріалів X ювілейних Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича (с. 45-50). Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. <http://ipood.com.ua/e-library/programi-i-zbirniki-materialiv/proforntacya-stan--perspektivi-rozvitku-zbirnik-materialiv-2020/>

АНОТАЦІЇ

Заєць І.В. Психологічні особливості мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Київ, 2021.

Дисертацію присвячено вивченню проблеми мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників.

Розкрито поняття мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників як сукупність спонук, що детермінують і регулюють процес професійного і особистісного розвитку. Визначено, що провідну роль у процесі професійного становлення майбутнього фахівця відіграють, професійні мотиви, а саме: мотиви розуміння призначення професії; мотиви професійної діяльності (діяльнісно-процесуальні і діяльнісно-результативні); мотиви професійного спілкування (мотиви престижу професії в суспільстві, соціальної співпраці в професії, міжособистісного спілкування в професії); мотиви прояву особистості в професії (мотиви розвитку і самореалізації особистості та розвитку індивідуальності в професії). Виокремлено види мотивів, які, найбільше впливають на мотивацію професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників: мотив самоствердження; мотив ідентифікації; пізнавальний мотив; соціальний мотив; мотив досягнення; мотив саморозвитку.

Виділено складові мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників (мотиви професійного вибору; мотиви навчальної

діяльності; мотиви професійної діяльності; мотиви особистісно-професійного саморозвитку). Емпіричним шляхом досліджено динаміку розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників. Встановлено недостатній рівень розвитку мотивації професійного становлення та її складових у переважній кількості досліджуваних майбутніх кваліфікованих робітників. Констатовано особливості розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників: мотиви вибору професії; пізнавальний мотив; соціальний мотив; мотив досягнення; професійні цінності; самоактуалізація.

Обґрунтовано, розроблено та апробовано програму розвитку мотивації професійного становлення майбутніх кваліфікованих робітників, доведено її доцільність та ефективність.

Ключові слова: мотивація, професійне становлення, мотивація професійного становлення, мотив, майбутні кваліфіковані робітники, розвиток мотивації професійного становлення, мотиви вибору професії, мотиви навчальної діяльності, мотиви професійної діяльності, мотиви особистісно-професійного саморозвитку, професійні цінності, самоактуалізація.

Зяц І.В. Психологические особенности мотивации профессионального становления будущих квалифицированных рабочих. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Института педагогического образования и образования взрослых имени Ивана Зязюна НАПН Украины. – Киев, 2021.

Диссертация посвящена изучению проблемы мотивации профессионального становления будущих квалифицированных рабочих.

Раскрыто понятие мотивации профессионального становления будущих квалифицированных рабочих как совокупность побуждений, детерминирующих и регулирующих процесс профессионального и личностного развития. Определено, что ведущую роль в процессе профессионального становления будущего специалиста играют профессиональные мотивы, а именно: мотивы понимания назначения профессии; мотивы профессиональной деятельности (деятельно-процессуальные и деятельно-результативные); мотивы профессионального общения (мотивы престижа профессии в обществе, социального сотрудничества в профессии, межличностного общения в профессии); мотивы проявления личности в профессии (мотивы развития и самореализации личности и развития индивидуальности в профессии) Выделены виды мотивов, которые наиболее влияют на мотивацию профессионального становления будущих квалифицированных рабочих: мотив самоутверждения; мотив идентификации; познавательный мотив; социальный мотив; мотив достижения; мотив саморазвития.

Выделены составляющие мотивации профессионального становления будущих квалифицированных рабочих (мотивы профессионального выбора;

мотивы учебной деятельности; мотивы профессиональной деятельности; мотивы личностно-профессионального саморазвития). Эмпирическим путем исследована динамика развития мотивации профессионального становления будущих квалифицированных рабочих. Установлен недостаточный уровень развития мотивации профессионального становления и его составляющих в подавляющем количестве исследуемых будущих квалифицированных рабочих. Констатированы особенности развития мотивации профессионального становления будущих квалифицированных рабочих: мотивы выбора профессии; познавательный мотив; социальный мотив; мотив достижения; профессиональные ценности; самоактуализация.

Обоснована, разработана и апробирована программа развития мотивации профессионального становления будущих квалифицированных рабочих, доказана ее целесообразность и эффективность.

Ключевые слова: мотивация, профессиональное становление, мотивация профессионального становления, мотив, будущие квалифицированные рабочие, развитие мотивации профессионального становления, мотивы выбора профессии, мотивы учебной деятельности, мотивы профессиональной деятельности, мотивы личностно-профессионального саморазвития, профессиональные ценности, самоактуализация.

Ivan Zayets. Psychological features of motivation of professional development of future skilled workers. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of psychological sciences on a specialty 19.00.07 - pedagogical and age psychology. - Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. - Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to the study of the problem of motivation of professional development of future skilled workers.

The concept of motivation of professional development of future skilled workers as a set of motives that determine and regulate the process of professional and personal development is revealed. It is determined that the leading role in the process of professional development of the future specialist is played by professional motives, namely: motives for understanding the purpose of the profession; motives of professional activity (activity-procedural and activity-effective); motives of professional communication (motives of prestige of a profession in a society, social cooperation in a profession, interpersonal communication in a profession); motives for the manifestation of personality in the profession (motives for the development and self-realization of the individual and the development of individuality in the profession). The types of motives that have the greatest impact on the motivation of professional development of future skilled workers are identified: the motive of self-affirmation; motive of identification; cognitive motive; social motive; motive for achievement; motive of self-development.

The components of motivation of professional development of future skilled workers (motives of professional choice; motives of educational activity; motives of professional activity; motives of personal and professional self-development) are allocated.

Psychological features of motivation of professional development of future skilled workers in their highest manifestations are: in the successful adaptation and development of the personality of the future skilled worker to professional (vocational) training; in the internal readiness of future skilled workers to set and achieve the goals of future professional activity, to overcome difficulties; striving for self-improvement and self-realization.

The revealed psychological features of motivation of professional development of future skilled workers are caused both by a set of interconnected personal parameters, and by conditions of safe educational environment. In this context, the formation and hierarchy of the system of motives for professional development of the future skilled worker is determined by the individual's ability to determine the course of their own lives, guided by decisions based on their own values, views and beliefs, rather than situational or external factors. This ability determines the growth of personal autonomy, authenticity, integrity of one's own self, meaningfulness of one's own life, satisfaction with self-realization in the process of professional development.

The dynamics of the development of motivation for the professional development of future skilled workers has been studied empirically. Insufficient level of development of motivation of professional formation and its components in the overwhelming number of researched future skilled workers is established. The peculiarities of the development of motivation for the professional development of future skilled workers are stated: motives for choosing a profession; cognitive motive; social motive; motive for achievement; professional values; self-actualization.

The program of development of motivation of professional development of future skilled workers is substantiated, developed and tested, its expediency and efficiency are proved.

The effectiveness of the developed, tested and implemented in the process of professional training program for the development of motivation of professional development of future skilled workers is revealed in: raising awareness of professional choice, cognitive motive of educational activity, motive of achievement, desire for self-actualization; formation of adequate self-esteem, awareness of their qualities and requirements of the profession, the ability to compare them and set goals for personal and professional self-development; formation of a system of professional values and meanings, the formation of responsibility for achieving results in vocational training, the pursuit of self-improvement.

Thematic areas of the educational and developmental program are implemented through the implementation of organizational psychological and pedagogical forms of work: lectures and practical classes, group training, individual psychological counseling.

Key words: motivation, professional formation, motivation of professional formation, motive, future skilled workers, development of motivation of professional formation, motives of choosing a profession, motives of educational activity, motives of professional activity, motives of personal-professional self-development, professional values, self-actualization.